

УДК 336.1

В. О. Григоренко,
здобувач Львівської державної фінансової академії,
м. Львів

УДОСКОНАЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ

В даній статті розглянуто шляхи вдосконалення спрощеної системи оподаткування підприємств в контексті формування фінансового потенціалу території.

In this article considers ways of improving the presumptive taxation in the context of the financial capacity of the territory.

Ключові слова: *спрощена система оподаткування, податкова система, фінансовий потенціал, єдиний соціальний внесок, ставка податку, податкова оптимізація.*

Key words: *simplified tax system, tax system, financial strength, the unified social contribution tax rate, tax optimization.*

Актуальність. В сучасних умовах розвитку українського суспільства особливе місце посідає розвиток та стабілізація економіки країни, через провадження інноваційної політики, боротьби з негативними чинниками, такими як тіньова економіка та інфляція, шляхом ліквідації нормативно-правових прогалин у чинному законодавстві держави задля побудови дієвої та ефективної економічної системи країни. Формування ефективної економічної системи в країні передбачає реформування як економіки в цілому так податкової системи країни зокрема. Щоб бути ефективною, податкова система має спиратися на виважене податкове навантаження на суб'єктів господарювання.

Проблема реформування спрощеної системи оподаткування є вкрай актуальною сьогодні, особливо в контексті реформування діючої податкової системи та процесів формування фінансового потенціалу території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу даному напрямку наукових досліджень приділено у роботах таких авторів, як Молдован О.О., Сташенко І.Б., Моряк Т., Буняк В., Крисоватий А.І., Оншинко С.В., Чуркіна І.Є., Карауш В.В. та інші. Разом з тим, слід відмітити, що ряд проблем потребують подальшого дослідження.

Аналізуючи напрацювання українських вчених, слід відзначити, що багато проблем спрощеної системи оподаткування ще не знайшли однозначного вирішення. Залишаються нерозв'язаними питання щодо принципів побудови та напрямів реформування спрощеної системи оподаткування суб'єктів господарювання, і наслідків даного реформування на процес формування фінансового потенціалу території.

Постановка завдання. Актуальність зазначеної проблеми та її практична значимість обумовили постановку мети даної публікації, а також необхідність в дослідженні та висвітленні можливих напрямків вдосконалення існуючої спрощеної системи оподаткування в контексті формування фінансового потенціалу території.

Вклад основного матеріалу дослідження. Спрощена система оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва, яка передбачає сплату єдиного податку, є сьогодні найпоширенішою з альтернатив систем оподаткування. Перехід на єдиний податок в Україні започатковано з 1 січня 1999 року, після набрання чинності Указу Президента України від 03.07.1998 р. №727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва», яка зі змінами та доповненнями діє і сьогодні.

Реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності є одним із найбільш дискусійних і водночас важливих напрямів податкової реформи. За більш, ніж 12 років свого існування ця система практично не вдосконалювалася, хоча за цей час обросла численними проблемами, що знизили її ефективність, деформували цілі та завдання її запровадження [3, с. 129].

З прийняттям Податкового кодексу України 02 грудня 2010 року стало зрозумілим, що спрощена система оподаткування суб'єктів господарювання, яка існувала, доживає свої останні дні. І хоча під натиском масових протестів суспільства з Податкового Кодексу було виключено Главу 1 Розділу XIV де йшла мова про нові умови застосування системи спрощеного оподаткування, зрозумілим є те, що ліквідація існуючої системи оподаткування є лише питанням часу.

Окремою проблемою, що унеможливило існування спрощеної системи оподаткування згідно норм податкового кодексу є те, що платник податку на прибуток підприємств не може віднести до своїх витрат витрати, понесені у зв'язку із придбанням товарів (робіт, послуг) та інших матеріальних і нематеріальних активів у фізичної особи – підприємця, що сплачує єдиний податок (крім витрат, понесених у зв'язку із придбанням робіт, послуг у фізичної особи – платника єдиного податку, яка здійснює діяльність у сфері інформатизації). Отже, з 1-го квітня 2011 року (передбачено Податковим кодексом) підприємства, що знаходяться на загальній системі оподаткування, не зможуть співпрацювати з підприємцями - фізичними особами на спрощеній системі оподаткування, чим за експертними оцінками обмежать ринок для таких осіб, особливо у сфері послуг, і спричинять до ліквідації приблизно 100 тисяч підприємств. При цьому таке обмеження робилось під гаслами закриття тіньових схем із використанням готівки. Однак, ці схеми залишилися можливими завдяки юридичним особам на єдиному податку, які потім виводять кошти через фізичних осіб на єдиному податку. Схема ускладнилась та зросла в ціні у двічі, але не ліквідована.

При співіснуванні спрощеної системи оподаткування та норм податкового кодексу, які стосуються перевірок, як усіх суб'єктів оподаткування так і суб'єктів спрощеної системи оподаткування зокрема, виникають суттєві ризики. Відомо, що головним способом спрощення обліку та звітності є те, що платники не зобов'язані вести облік витратів на підставі первинних документів та не подають декларацію про прибутки, отримані від такої діяльності. У той же час, на платників єдиного та фіксованого податку розповсюджуються розділи стосовно податкового контролю.

Зокрема, фактичні перевірки без попередження платника податку визначені Податковим кодексом. Така перевірка може тривати до 10 днів та бути продовжена додатково ще на 5 днів, і кількість таких перевірок не обмежена законом. Також, у Податковому кодексі визначено право контролюючого органу вимагати під час перевірки інвентаризації активів та здійснення контрольної закупівлі. Отже, вищесказане надає можливість фактично ускладнити діяльність будь якого суб'єкта малого підприємництва.

Таким чином, органи державної податкової служби мають суттєві можливості вплинути на діяльність всіх суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема, і на платників, що перебувають на спрощеній системі оподаткування. Все це нівелює сам зміст спрощеної системи оподаткування та збільшує корупційні ризики для підприємця і як наслідок не ліквідує, а сприяє розвитку тіньових схем ведення підприємницької діяльності.

Відсутність будь-яких суттєвих кроків щодо реформування спрощеної системи оподаткування протягом тривалого періоду обумовлена тим, що це питання зачіпає інтереси майже 2,5 млн. громадян (1,3 млн. підприємців та 1,2 млн. найманих працівників), а тому будь-які ініціативи в даній сфері, особливо непопулярні, завжди знаходяться під тиском політичних чинників.

Питання реформування спрощеної системи оподаткування необхідно розглядати як мінімум з двох сторін. По-перше, реформування існуючої системи спрощеного оподаткування повинне забезпечити виведення з тіні тих, не чесних, платників податків, які використовували спрощену систему оподаткування як інструмент мінімізації податкових платежів. По-друге, реформування спрощеної системи оподаткування не повинне призвести до масового скорочення суб'єктів господарювання, які працюють на даній системі, і як результат зменшення надходжень до бюджету[6].

Реформування спрощеної системи оподаткування, в контексті реформування всієї податкової системи, повинна відбуватись цілеспрямовано, системно, відкрито, виважено та поступово у часі. Метою реформування спрощеної системи оподаткування в Україні, повинно стати досягнення найбільш оптимального співвідношення двох вищезгаданих сторін.

Сьогоднішню недосконалість спрощеної системи оподаткування відчувають всі, підприємці, уряд, суспільство. Основними проблемами спрощеної системи оподаткування які знизили її ефективність в порівнянні з зразком 1999 року є: мінімізація оподаткування, частина суб'єктів господарювання, що перебувають на спрощеній системі оподаткування є учасниками схеми ухилення від сплати податків. Як приклад, роботодавець змушує співробітників реєструватись приватними підприємцями який працює на спрощеній системі оподаткування та заключає з ним договір співпраці і переводить взаємовідносини з ним на контрактну форму співробітництва. У даному випадку роботодавець уникає сплати внесків до пенсійного та соціальних фондів, а фізична особа – податку на доходи, внесків до пенсійного та соціальних фондів; низька фіскальна ефективність. Інфляційні процеси які є постійно діючою нормою нашої економіки знижують реальний дохід бюджету від справляння єдиного податку. От і виходить, що максимальна ставка єдиного податку, яка діє практично з самого початку існування спрощеної системи, не мінялась, це при тому, що економічна ситуація, індекс інфляції сьогодні і 12 років тому далеко не схожі; звуження реальних обсягів обороту товарів та послуг, що дають право підприємцям на застосування спрощеної системи оподаткування. Починаючи з 1998 р., коли була запроваджена спрощена система оподаткування, індекс споживчих цін зріс у 5,5 разу, мінімальна заробітна плата – у 20 разів. Попри стабільність граничної межі доходу, яка дає можливість застосовувати спрощену систему оподаткування (для фізичних осіб-підприємців (далі – фізичні особи) – 500 тис. грн, для юридичних осіб – 1 млн грн), висока інфляція знизила реальний допустимий показник більш, ніж у п'ять разів. Як наслідок, у період економічного зростання (2000-2008 рр.) суб'єкти малого бізнесу в умовах стрімкого зростання оплати праці мали скорочувати свої реальні обороти для того, щоб залишитися на спрощеній системі оподаткування. Фактично, спрощена система оподаткування наразі відіграє дестимулюючу роль у розвитку та зміцненні малого бізнесу [7].

Податковий кодекс перманентно підвищує спрощену систему оподаткування, однак навантаження на підприємців все одно зросло і збільшуватиметься. Як виявилось, зовсім не обов'язково було підвищувати ставку єдиного податку. Автори податкового кодексу вибрали інший шлях, і тепер велику частину витрат платників єдиного податку складуть відрахування до позабюджетних соціальних фондів. Тобто, простіше кажучи, якщо раніше платник податку віддавав державі максимум 200 грн. в місяць, то вже сьогодні його платежі зросли до 413 грн. (86 грн. – сума єдиного податку та 327 грн. – до Пенсійного фонду, який займається адмініструванням єдиного соціального внеску) (див.табл.1).

Таблиця 1. Порівняльна таблиця сплати єдиного податку, грн.

Період податкові платежі	Сплата податку до липня 2010 року	Сплата податку з липня 2010 року	Сплата податку з 2011 року
Ставка податку	200	200	200
Розмежування податку			
- бюджет	86	86	86
- пенсійний фонд	84	84	114 (входить в єдиний соц. внесок)
- соцстрах	30	30	
Додаткові платежі в ПФ		295-306	
Єдиний соц. внесок			327-14100
Всього	200	до 334	413-14200

Неврегульованість спрощеної системи оподаткування згідно Податкового кодексу, негативні очікування від застосування контрольних функцій податкових органів та звуження ринку товарів та послуг для підприємців спричиняє ліквідацію суб'єктів малого підприємництва – фізичних осіб. У подальшому це може призвести до тінізації малого бізнесу та зростання соціальної напруги. Що зрештою негативно відобразиться на економічній активності суб'єктів господарювання території, і як наслідок потенційні фінансові можливості території зменшаться.

Незважаючи на досить вагомі аргументи, щодо не ефективної фіскальної ролі спрощеної системи оподаткування, її цілковита ліквідація скоріше викличе негативні процеси в економіці, аніж сприятиме швидкому економічному зростанню. Ліквідація спрощеної системи не свідчить, що та кількість само-зайнятого населення, що працювала на спрощеній системі оподаткування перейде на загальну систему оподаткування. Навпаки, наслідком такого рішення стане перехід у тінь значної частини суб'єктів господарювання, що зменшить навіть наявний надходження до бюджету.

Сьогоднішній стан розвитку економіки вимагає стимулювання і всебічного сприяння в розвитку малого та середнього підприємництва. Саме тому до питання реформування спрощеної системи оподаткування необхідно підходити досить обережно і комплексно. Як засвідчує практика економічно розвинених країн, основною прерогативою спрощеної системи оподаткування мають стати зменшення витрат і часу на ведення бухгалтерського та податкового обліку, а питання зниження рівня оподаткування виступає другорядним чинником.

В процесі реформування спрощеної системи оподаткування, задля забезпечення ефективного функціонування даної системи, та збереження балансу між владними і підприємницькими інтересами варто врахувати наступні аспекти: підвищити граничний обсяг виручки від реалізації, з забезпеченням диференційованого підходу. Тобто суб'єкти господарювання, які працюють в соціально значимих напрямках обсяг реалізації буде меншим, відповідно і сума єдиного податку для них повинна бути меншою, а для суб'єктів підприємницької діяльності які займаються торгівлею граничний обсяг виручки повинен бути більшим відповідно і сума єдиного податку повинна бути більшою; посилити відповідальність суб'єктів господарювання, які використовують найманих працівників. Вирішення даної проблеми можливе лише шляхом запровадження комплексної системи санкцій до злісних порушників трудового законодавства, з такою крайньою мірою покарання як скасування реєстрації даного суб'єкта господарювання на спрощеній системі оподаткування і переведення його на загальну систему оподаткування; зменшення сфери застосування. Мається на увазі зменшення видів діяльності на які поширюватиметься можливість застосування спрощеної системи оподаткування. Це дасть змогу ліквідувати схеми мінімізації податкових платежів „надприбутковими” суб'єктами малого підприємництва; створення автоматичного механізму формування податкових ставок. Тобто відповідно до диференційного розподілу суб'єктів господарювання за граничним обсягом реалізації варто створити алгоритм автономного обрахунку суми податкових ставок. Як один з можливих варіантів – це формування ставки податку як відсоткового значення мінімальної заробітної плати, що встановлена на 1 січня.

Всі ці заходи позитивно впливатимуть на економічну активність в регіоні, що призведе до нарощення фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання та населення, і як наслідок збільшаться потенційні фінансові можливості території тобто її фінансовий потенціал.

Окрім того побудова чіткого і прозорого механізму оподаткування сприятиме виходу економіки з тіні, що також матиме позитивний ефект на фінансовий потенціал території. Зокрема не через розширення його кількісної складової, а через використання вже існуючої але прихованої складової фінансового потенціалу.

Висновки. Підводячи підсумок, варто зазначити, що на сьогоднішній день існує багато проблем в сфері оподаткування підприємств. Шляхами подолання цих проблем є: застосування методів податкової оптимізації на самих підприємствах, а також удосконалення діючої системи оподаткування з боку держави через спрощення ведення обліку для підприємств задля підвищення ефективності економіки країни загалом та території зокрема.

Література:

1. Податковий кодекс України: чинне законодавство станом на 10 грудня 2010 року. (Відповідає офіц. текстів) – К.: Алеута; Центр учбової літератури, 2011. – 584 с.
2. Крисоватий А.І. Податкова система : навч. посібн. / А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк.– Тернопіль: "Карт-бланш", 2004. – 331 с.
3. Оншинко С. В. Проблеми та можливості модернізації податкової політики в Україні / Оншинко С. В. // Актуальні проблеми економіки — 2007. - №6. - с.129

4. Моряк Т. Недоліки податкової системи України та необхідність її реформування у контексті антициклічної макроекономічної політики / Моряк Т., Буняк В. // Вісник Львівського Університету. – 2009. – Вип. 41. – С. 398-409
5. Карауш В.В. Податкове навантаження на підприємства в Україні та країнах ЄС / Карауш В.В. // Матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття». – 2008.
6. Сташенко І.Б. Методи оцінки масштабів тіньової підприємницької діяльності в регіонах / Сташенко І.Б. // Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Сучасні проблеми і перспективи розвитку підприємництва в регіоні». – 2006. – 549 с.
7. Молдован О.О. Щодо реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності." / Молдован О.О. / Аналітична записка // [сайт <http://www.niss.gov.ua/articles/217>].

Стаття надійшла до редакції 14.01.2013р.

ТОВ "ДКС Центр"